

УДК 378.091.33:792.8

DOI 10.31494/2412-9208-2019-1-1-369-376

The meaning of adagio forms at classical dance studies in the process of professional preparation of choreographic students in higher education institutions

Значення форми adagio на уроках класичного танцю у процесі професійної підготовки студентів-хореографів у вищих закладах освіти

Liliia Chervonska,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0002-4906-684X>

chervonskay@ukr.net

Лілія Червонська,

кандидат педагогічних наук,
доцент

Alona Uskova,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer

<https://orcid.org/0000-0002-3274-9978>

uskovaalena555@gmail.com

Альона Ускова,

кандидат педагогічних наук, старший
викладач

*Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University,*

✉ 20 Hetmanska St.,
Melitopol, Zaporozhye region,
72300

*Мелітопольський державний
педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького*

✉ вул. Гетманська, 20,
м. Мелітополь, Запорізька обл.,
72300

Original manuscript received January 17, 2019

Revised manuscript accepted April 13, 2019

ABSTRACT

In the article the peculiarities of the construction of the form of adagio and its significance in classical dance lessons in the process of preparing choreographers in higher education institutions are considered. The content of the concept of "adagio", which is defined as a dance form, which consists of varieties of battement development, slow-moving poses (tour lent), port-de-bras, various renverse, grand fouette, tour sur le cou-de-pied, tour in big poses. Different forms of adagio (educational, training, deployed (large), dancing) have been determined and analyzed and their significance in the process of preparation of future specialists in classical dance classes. The article substantiates the method of mastering the adagio forms by students-choreographers in the course of studying the discipline "Theory and methodology of classical dance teaching" at different courses of study. The method of mastering by future specialists of different forms of adagio during professional training in higher educational institutions is in accordance with the content of the work program on discipline "Theory and methodology of teaching classical dance", taking into account the general principles of education (accessibility, graduality, systemicity). The first course of adagio consists of the simplest forms of releve lent at 90 °, battement developpe, temps lie, port-de-bras, performed at a slow pace and on the entire foot. In the second course of studying the discipline, "The theory and methodology of classical dance teaching", adagio consists of

a variety of coordinated demi rond de jambe developpe, rond de jambe developpe, as well as slow paced ups in 90° in large poses. In the third year, the training of future specialists adagio acquires a finished form, which is complicated by different turns in large poses, long-lasting stability on high palls in poses at 90° with simultaneous transitions from posture to posture with different techniques, preparation for tour and tour in large poses, tour sur le cou-de-pied. At the last course of studying the subject "The theory and methodology of teaching classical dance" adagio consists of a variety of rotational movements – tour, renverse, fouette.

Key words: *classical dance, adagio form, students-choreographers, exercise, dance movements.*

Вступ. Дисципліна "Теорія і методика викладання класичного танцю" є провідною в системі професійної хореографічної освіти. Питаннями теорії і методики викладання її активно займаються сучасні вітчизняні педагоги-науковці (І. Білоусенко, Н. Корисько, А. Рехлицька, Л. Цвєткова, С. Шалапа та інші), зазначаючи, що опанування класичним танцем слід розглядати як одну з необхідних умов для забезпечення якості навчання, яка не лише розвиває тіло танцюриста, але й формує культуру спілкування, художній смак (Цвєткова, 2013).

Дисципліна "Теорія і методика викладання класичного танцю" допомагає студентам вивчати основи хореографічного мистецтва, розвивати необхідні професійні якості і дані – як фізичні, так і психологічні, і художні. Опанування майбутніми фахівцями дисципліною "Теорія і методика викладання класичного танцю" забезпечує правильну постановку всіх частин тіла, виховання навичок, а пізніше – розвиток координації, вивчення основних елементів у "чистому" вигляді та в комбінаційному поєднанні. Оволодіння основами класичного танцю поєднує в собі суворе дотримання правил виконання рухів і вправ з розвитком творчої свободи (Цвєткова, 2013:27).

У змісті уроку класичного танцю важливу роль відіграють навчально-танцювальні форми *adagio*. За своїми освітніми функціями вони є кульмінацією екзерсису на середині класу, яка виховує в майбутніх фахівців почуття пози, правильну координацію рухів, кантиленність переходів від руху до руху, а також музикальність і танцювальність. Необхідною умовою професійної підготовки студентів-хореографів на уроках класичного танцю є опанування різноманітністю форм *adagio*.

Мета цієї статті полягає у висвітленні особливостей побудови форми *adagio* та її значення на уроках класичного танцю в процесі професійної підготовки студентів-хореографів у вищих закладах освіти. Реалізація мети, поставленої в статті, передбачала вирішення таких завдань:

- уточнити сутність поняття "*adagio*";
- визначити і проаналізувати різні форми *adagio*, їх значення у процесі підготовки студентів на уроках класичного танцю;
- обґрунтувати методику опанування форм *adagio* у процесі вивчення дисципліни "Теорія і методика викладання класичного танцю" на різних курсах навчання у вищих закладах освіти.

Методи та методики дослідження. Теоретико-методологічний аналіз проблеми професійної підготовки студентів-хореографів у процесі опанування дисципліною “Теорія і методика викладання класичного танцю” здійснювався за допомогою аналізу, синтезу, порівняння й узагальнення педагогічного досвіду з означеної проблеми.

Результати та дискусії. Сучасна хореографічна педагогіка з класичного танцю базується на працях Н. Базарової, А. Ваганової, В. Костровицької, В. Мей, А. Писарьова, Н. Тарасова та інших. Педагогічно-хореографи акцентують значущість форми *adagio* у вихованні апломбу танцівників, тобто стійкості корпусу в умовах правильної координації рухів. На їхню думку, найважливішою функцією форми *adagio* є формування і закріплення навичок стійкості на всій стопі і на півпальцях однієї ноги (в динаміці розвитку координаційної та технічної складності вправ, що входять до його складу). Стійкість є запорукою виразності виконання, тому що дає виконавцю відчуття цілісності, зібраності всієї фігури. А однією з істотних змістовних функцій *adagio* є розвиток “почуття пози” або “почуття форми” у виконанні навчальних елементів (Ваганова, 2002).

Досліджуючи питання методики викладання класичного танцю в процесі професійної підготовки студентів-хореографів в умовах вищої школи, сучасні вітчизняні педагоги-науковці І. Білоусенко, Н. Корисько, А. Рехлицька, Л. Цветкова, С. Шалапа та інші акцентують увагу на необхідності розуміння майбутніми фахівцями сутності та змісту різноманітних форм *adagio*, їх значення у процесі вивчення дисципліни “Теорія і методика викладання класичного танцю” на різних курсах навчання (Цветкова, 2013).

У загальноприйнятому смисловому значенні *adagio* визначається як повільний, спокійний темп, який має відношення до музичного мистецтва. У класичному танці поняття *adagio* має декілька смислових значень:

- основна частина уроку класичного танцю, що виконуються в повільному темпі, сутність якої полягає в динаміці зміни поз, котрі сприяють формуванню стійкості, уміння гармонійно поєднувати рухи ніг, рук та корпусу (Цветкова, 2013:32);

- танцювальна форма, яка складається з різновидів *battement developpe*, повільних поворотів в позах (*tour lent*), *port-de-bras*, різноманітних *renverse*, *grand fouette*, *tour sur le cou-de-pied*, *tour* у великих позах (Костровицька, 1976);

- у балеті – це одна з форм танцю (соло, дуети або солістів і кордебалету) з використанням найширшої палітри рухів, підтримок, поз, обертань і стрибків (Шалапа, 2015).

В екзерсисі класичного танцю розрізняють такі форми *adagio*: навчальна форма *adagio*; тренажна форма *adagio*; розгорнута форма *adagio* (велике *adagio*); танцювальна форма *adagio*.

Вивчення студентами-хореографами навчальної форми *adagio* передбачає опанування ними великих поз класичного танцю. Навчальна форма *adagio* виконується біля станка і на середині залу. Музичний розмір навчальної форми *adagio* може бути 4/4 (8 тактів або 16 тактів) та

3/4 (16 тактів або 32 такту). Навчальна форма *adagio* завжди виконується з двох ніг (правої та лівої ноги). Основними рухами навчальної форми *adagio* є *battement releve lent*, *battement developpe* та їх різновиди, що вивчаються і виконуються в трьох напрямках (вперед, вбік, назад), а також рухи, які виконуються у двох напрямках (*en dehors* і *en dedans*).

У класичному танці існує загальноприйнята форма *adagio* – *temps lie*. *Temps lie* – це усталена комбінація рухів на середині залу, які поступово ускладнюються у процесі опанування студентами-хореографами основ класичного танцю. Термін “*temps lie*” означає “взаємопов’язані темпи” і передбачає безперервність, скоординованість, узгодженість виконання. *Temps lie* як самостійна форма має велике значення в розвитку координації рухів рук, ніг, голови і корпусу студентів, впливає на формування артистизму, виразності виконання у майбутніх фахівців. *Temps lie* виконується завжди плавно.

Особливістю танцювальної комбінації *temps lie* є різноманітність її форм. На початковому етапі танцювальна комбінація виконується зі спрямованим у підлогу носком стопи, у подальшому *temps lie* ускладнюється за рахунок перегинів корпусу, відкриванням ноги на 90°, введення підйому на пів-пальці, обертів і стрибків. Розучування руху *temps lie* починається з основної форми, в повільному темпі. Музичний розмір руху *temps lie* може бути 2/4, 4/4 або 3/4.

Тренажна форма *adagio* спрямована на закріплення знань, умінь і навичок виконання, сприяє розігріву кістково-м’язової системи студентів для подальшої репетиційної роботи. Тренажна форма *adagio* може включати в себе раніше вивчені і відпрацьовані рухи: *temps lie*, *battement divide en quart*, італійське *adagio* та інші.

Робочою програмою дисципліни “Теорія і методика викладання класичного танцю” передбачено вивчення форми великого *adagio* на останніх курсах навчання студентів-хореографів. Досвід попередніх років навчання майбутніх фахівців дозволяє перейти від схематичного, чисто механічного виконання рухів, до найскладніших розумінь класичного танцю – художнього витоку руху, коли перехід від одного руху до іншого здійснюється великою групою сполучних рухів, тому що саме вони утворюють танцювальні комбінації, надаючи основним рухам гармонійність, створюючи те середовище, в якій живе танець. Під час виконання розгорнутої форми *adagio* студенти-хореографи демонструють рівень знань та вмінь, отриманих за попередні курси навчання на уроках класичного танцю.

Форма великого *adagio* має художню завершеність, яка спрямована на розвиток музичальності, танцювальності і виразності виконання у студентів-хореографів. Комбінація великого *adagio* може виконуватися не тільки в помірному темпі, але й прискореному і відрізняється в побудові тим, що в нього включається велика кількість обертальних рухів, *tours*, *renverse*, *fouettes* і деякі стрибки. Велике *adagio* на старших курсах навчання студентів-хореографів виноситься в окрему частину уроку класичного танцю і виконується після екзерсису на

середині залу. Тривалість великого *adagio* займає не менше 32 тактів. Разом з тим, варіативність тривалості великого *adagio* як окремої частини уроку класичного танцю може бути різноманітною.

Основним завданням студентів старших курсів під час виконання танцювального *adagio* є вибудовування великої танцювальної фрази, здатність перейнятися всією складністю її змісту, продиктованої змістовними властивостями музики. Під час створення танцювального *adagio* майбутнім фахівцям необхідно враховувати, що вибір музичного матеріалу є первинним, а руховий ряд створюється і накладається на задалегідь підібрану музичну композицію.

Сама назва танцювального *adagio* пояснює його значення та місце у структурі уроку класичного танцю, що покликане наблизити виконання студентів до сценічного, за допомогою включення в його склад сценічних форм рухів і їх характерних поєднань, різних танцювальних підходів (*preparation*), що сприяють більш широкому сценічному виконанню програмних рухів, а також використання поз – все це є структурними ознаками форми танцювального *adagio*. Здатність майбутніх фахівців будувати велику танцювальну фразу досягається за допомогою поєднання різнопланових, різнохарактерних рухів, що складають структуру форми танцювального *adagio*. Різноманітному їх поєднанню між собою сприяє включення в “текст” танцювального *adagio* рухів сполучного характеру. За їхньою допомогою навчальне-комбіноване завдання набуває форму, наближену до сценічної, де мова класичного танцю сприймається не як набір окремих навчальних рухів, а як єдиний хореографічний текст. До сполучних рухів відносяться рухи невисокої динаміки, що мають дрібну структуру, лаконічні за формою, використання яких допомагає з’єднанню двох основних рухів або частин форми. До них відносяться: види *pas-de-bourree*, повороти в V позиції на півпальцях, повороти *soutenu*, *pas de basque par terre*, переходи через IV позицію на *demi-plie*, *pas ballance*, *pas glissade* тощо. Функцію сполучних рухів у великому *adagio* часто виконують окремі рухи пальцевої техніки, що виконуються на півпальцях, до них відносяться: крок *coupe*, крок *jete* (зазвичай з просуванням по діагоналі), *pas glissade en tournant*, *jete en tournant*, *soutenu en tournant*, *pas de bourrée suivi* (на місці, в повороті, з просуванням), *pas couru*, *releve* на півпальцях в різні пози тощо. В окремих випадках сполучну роль можуть виконувати форми *port-de-bras*. У чоловічому сценічному танці, на противагу жіночому, *adagio* як танцювальна форма не зустрічається, але його вивчення однаково необхідно як в жіночому, так і в чоловічому класі, тому що воно нерозривно пов’язане з стрибками, в першу чергу з великими, і надає їм правильну форму (Костровицька, 1976).

Методика опанування різних форм *adagio* студентами-хореографами під час професійної підготовки у вищих закладах освіти відбувається відповідно до змісту робочої програми з дисципліни “Теорія і методика викладання класичного танцю”. Під час опанування майбутніми фахівцями різних форм *adagio* необхідно дотримуватись певних вимог та

загальних принципів – доступності, поступовості, системності тощо.

На першому році навчання *adagio* складається з найпростіших форм *releve lent* на 90° , *battement developpe*, *temps lie*, *port-de-bras*, що виконуються в повільному темпі і на всій ступні. Комбінування завдань з включенням програмних елементів, що формують навички стійкості на одній нозі з одночасною робочою ногою на 90° , можна віднести до навчальної форми *adagio*. На другому курсі вивчаються різноманітні по координації *demi rond de jambe developpe*, *rond de jambe developpe*, а також повільні підйоми на півпальці у великих позах на 90° .

На третьому році навчання *adagio* набуває закінчену форму, яка ускладнена різними поворотами в великих позах, тривалого стійкістю на високих півпальцях в позах на 90° з одночасними переходами з пози в позу різними прийомами, *preparation* до *tour* і *tour* в великих позах, *tour sur le cou-de-pied*. Темп *adagio* в деякій мірі прискорюється. З цього року навчання *adagio* рекомендується виконувати студентам, поєднуючи його у комбінації з *battement tendu jete* і закінчуючи маленькими *tour sur le cou-de-pied*. На останньому курсі *adagio* набуває умовний характер, яке може виконуватися не лише в помірному темпі, але і в прискореному. Велике або танцювальне *adagio* складається з обертальних рухів: *tour*, *renverse*, *fouette* тощо.

Протягом усіх років навчання під час засвоєння студентами-хореографами різних форм *adagio* на уроках класичного танцю викладачу також необхідно враховувати розподіл правильного м'язового навантаження. Розвиток танцювальної майстерності майбутніх фахівців не виключає роботи над розвитком стійкості, координації, витривалості під час виконання *adagio* запланованих робочою програмою. Складаючи *adagio*, педагогу необхідно пам'ятати, що стійкість виробляється за допомогою взаємозв'язку декількох різних рухів на одній і тій же опорній нозі. Тільки достатня тривалість, напруженість і складність роботи опорної ноги, передбачена в побудові *adagio*, сприяє розвитку "віртуозної стійкості" (Костровицька, 1976).

Необхідно також враховувати, що розвиток стійкості, особливо віртуозної, вимагає напруженої, достатньо складної і різноманітної роботи вестибулярного апарату. Цим пояснюється обов'язкове включення до складу *adagio* рухів, елементів, що розвивають гарну орієнтацію студентів по точках класу (різні переходи з пози в позу *en tournant*, *tour lent* в пози, *tour sur le cou de pied* і *tour* у великі пози тощо). Існують спеціальні прийоми ускладнення координації, наприклад, використання в побудові, крім логічного розвитку координації рухів, прийому "контр руху", тобто контрастного зіставлення протилежних напрямків у розвитку координації. Подібні "незручні" комбінації ставлять перед студентами додаткові складності, виховують спритність, зібраність, вміння володіти своїм тілом, виробляють апломб.

Разом з тим, викладачу не слід захоплюватися занадто складними поєднаннями рухів, можливо, цікавими й ефективними з точки зору балетмейстерської винахідливості, але такими, що не відповідають

навчальній меті. Надмірна складність побудови будь-якої форми *adagio* не тільки не сприяє, а й перешкоджає розвитку стійкості студентів, впливаючи на відсутність зосередженості уваги майбутніх фахівців, точності і відповідності виконання рухів.

Також, під час створення будь-якої форми *adagio*, педагогу бажано враховувати, що поєднання рухів в різних формах *adagio* має відповідати логіці музично-хореографічного розвитку. Рухи слід компонувати так, щоб положення корпусу студентів в кінці одного руху було б вихідним для виконання наступного. Безпомилково складеними комбінованими завданнями *adagio* вважаються такі, під час виконання яких майбутні фахівці долають труднощі, що не перевищують їх фізичні можливості і хореографічну підготовку.

Висновки. Таким чином, у класичному танці форма *adagio* є однією з найважливіших танцювальних комбінацій, що зумовлює розвиток апломбу, виробленню витривалості й потужності ніг у студентів-хореографів. Опанування різними формами *adagio* майбутніми фахівцями впливає на їх сприйняття і розуміння сутності класичного танцю не як комплексу складних танцювальних елементів, виконання яких спрямовано на фізичний розвиток, а виражальних засобів, здатних передавати різноманітні змістові відтінки, почуття.

Література

1. Базарова Н., Мей В. Азбука классического танца / Н. Базарова, В. Мей. – Л.: Искусство, 1983. – 207 с.
2. Ваганова А. Основы классического танца / А. Ваганова. – СПб.: Лань, 2002. – 192 с.
3. Костровицкая В., Писарев А. Школа классического танца / В. Костровицкая, А. Писарев. – Л.: Искусство, 1976. – 272 с.
4. Рехліцька А., Білоусенко І. Рухи класичного танцю у схемах : навч.-метод. посібн. для студ. вищ. навч. закл. спец-ті «Хореографія» / А.Рехліцька, І.Білоусенко. – Херсон: ХДУ, 2014. – 72 с.
5. Тарасов Н. Классический танец / Н. Тарасов. – М.: Искусство, 1981. – 479 с.
6. Цветкова Л. Методика викладання класичного танцю : підручник. / Л.Цветкова – К.: Альтерпресс, 2013. – 324 с.
7. Шалала С., Корисько Н. Методика роботи з хореографічним колективом: підручник / С. Шалала, Н. Корисько. – Ч. 1 – К.: НАКККіМ, 2015. – 252 с.

References

1. Bazarova N., Mej V. (1983). *Azbuka klassy`cheskogo tancza* [The basics of classical dance]. Leningrad: Y`skusstvo, 1983, 207 p. [in Russian].
2. Vaganova A. (2002). *Osnovy klassy`cheskogo tancza* [The basics of classical dance]. – SPb.: Lan`, 192 p. [in Russian].
3. Kostrovyc`kaya V., Py`sarev A. (1976) *Shkola klassy`cheskogo tancza* [School of classical dance]. Leningrad: Y`skusstvo, 272 p. [in Russian].
4. Rexlicz`ka A., Bilousenko I. (2014) *Ruxy` klasy`chnogo tancyu u sxemax : navch.-metod. posibn. dlya stud. vy`shh. navch. zakl. specz-ti «Xoreografiya»* [Classical dance with the schemes: the starting-methodical nursery for students of the public schools laid out in the specialty "Choreography"]. Xerson: XDU, 72 p. [in Ukrainian].
5. Tarasov N. (1981). *Klassy`chesky`j tanecz* [Classical dance]. Moskva:

У`skusstvo, 479 p. [in Russian].

6.Czvyetkova L. (2013). *Metody`ka vy`kladannya klasy`chnogo tancyu. Pidruchny`k.* [Methodology of classical dance teaching. Textbook]. Kyiv: Al`terpress, 324 p. [in Ukrainian].

7.Shalapa S., Kory`s`ko N. (2015). *Metody`ka roboty` z xoreografichny`m kolekty`vom: pidruchny`k* [Method of work with choreographic team: textbook]. Ch. 1. Kyiv: NAKKIM, 252 p. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості побудови форми adagio та її значення на уроках класичного танцю в процесі підготовки студентів-хореографів у вищих закладах освіти. У роботі розкрито зміст поняття “adagio”, що визначається як танцювальна форма, яка складається з різновидів battement developpe, повільних поворотів у позах (tour lent), port-de-bras, різноманітних renverse, grand fouette, tour sur le sou-de-pied, tour у великих позах. Визначено й проаналізовано різноманітні форми adagio (навчальна, тренажна, розгорнута (велика), танцювальна) та їх значення в процесі підготовки майбутніх фахівців на уроках класичного танцю. У статті обґрунтовано методiku опанування студентами-хореографами форми adagio в процесі вивчення дисципліни “Теорія і методика викладання класичного танцю” на різних курсах навчання. Методика опанування майбутніми фахівцями різних форм adagio під час професійної підготовки у вищих закладах освіти відбувається відповідно до змісту робочої програми з дисципліни “Теорія і методика викладання класичного танцю”, враховуючи загальні принципи (доступності, поступовості, системності). На першому курсі навчання adagio складається з найпростіших форм releve lent на 90°, battement developpe, temps lie, port-de-bras, що виконуються в повільному темпі і на всій ступні. На другому курсі вивчення дисципліни “Теорія і методика викладання класичного танцю” adagio складається з різноманітних по координаті demi rond de jambe developpe, rond de jambe developpe, а також повільні підйоми на півпальці у великих позах на 90°. На третьому році навчання майбутніх фахівців adagio набуває закінченої форми, яка ускладнюється різними поворотами в великих позах, тривалою стійкістю на високих півпальцях в позах на 90° з одночасними переходами з пози в позу різними прийомами, preparation do tour і tour в великих позах, tour sur le sou-de-pied. На останньому курсі вивчення дисципліни “Теорія і методика викладання класичного танцю” adagio складається з різноманітних обертальних рухів – tour, renverse, fouette.

Ключові слова: класичний танець, форма adagio, студенти-хореографи, екзерсис, танцювальні рухи.